

Paavo Oinonen

Aselepo alkoi, radio keskusteli

Tammikuun 28. päivänä 1973 solmittiin Pariisin aseleposopimus Vietnamin sodan osapuolten välillä. Suomen aikaa yöllä kello kaksi voimaan tullut sopimus aiheutti kiirettä Yleisradion ajankohtaisohjelmien toimituksessa. Seuraavana päivänä ääniradio teki puolitoista tuntia kestäneen kokonaisuuden nimellä "Aseet vaikenevat Vietnamissa". Toimitustyön vauhdista kertoo se, että radion ja tv:n ohjelmatietoja viikoittain välittäneessä *Antenni*-lehdessä ei ole tietoa lähetyksestä. Sen sijaan sanomalehtien sivuille ohjelmamuutos ennätti. Lahtelainen *Etelä-Suomen Sanomat* kertoi tv ja radio -sivuillaan yleisohjelman lähetyksestä, joka alkoi uutisten ja sään jälkeen kello 12.50. Ohjelmatietojen mukaan lähetyksen välissä oli kaksikymmentä minuuttia kestänyt tauko toisen ohjelman takia; tasavallan presidentti avasi yhteisvastuukeräyksen.¹

Antennissa julkaistut tv:n ja radion ohjelmatiedot kertoivat, että Vietnam näkyi ja kuului muutenkin suomalaisessa Yleisradiossa. Samana rauhanteon sunnuntaina television ykköskanava lähetti Ruotsin television tuottaman 50-minuuttisen dokumentin "Pohjois-Vietnam elokuussa 1972". Ohjelmatiedon mukaan se kuvasi kansainvälisen komission matkaa tutustumaan terroripommitusten aiheuttamiin tuhoihin, ja tiistaina tammikuun 30. päivänä radion yleisohjelmassa tuli 25-minuuttinen "Elämme Vietnamin aikaa", jossa suomalaiset säveltäjät ja runoilijat ilmaisivat solidaarisuuttaan alueen kärsivää kansaa kohtaan.²

On selvää, että asiantuntijavetoisella keskusteluohjelmalla "Aseet vaikenevat Vietnamissa" yhtiö haki nopeasti reagoivaa ajankohtaisuutta, jota monet siltä olivat kaivanneet ja johon muuttuva viestintäympäristö ohjasi. Ääniradion alttius nopeille ohjelmamuutoksille kertoi ensisijaisesti uutisoinnin tarpeista ja palvelutehtävästä, mutta se kertoi myös Yleisradion sisäisestä työnjaosta. Suomessa oli jo 1960-luvun lopussa ylittynyt miljoonan myydyn tv-luvan etappi. Ääniradio oli 1960-luvun puolivälin jälkeen lisännyt ajankohtaislähetystyksiä uuden välineen haastaessa sen. Televisio oli nousemassa tärkeimmäksi sähköiseksi viestimeksi, mutta radiolla oli jäljellä muutama etu. Tuolloisessa tuotantoympäristössä radio pystyi reagoimaan nopeasti ja televisioon verraten sillä oli halvemmat tuotantokustannukset.

"Aseet vaikenevat Vietnamissa" lukeutui yhtiön omassa luokituksessa ajankohtaisohjelmiin, joita vuosikymmenen alusta lähtien oli yli 10 prosenttia ääniradion tarjonnasta. Tähän lukuun ei

kuitenkaan sisältyneet vielä uutislähetykset, jotka täyttivät 12 prosenttia lähetyksajasta, ja arkisin ääniradio lähetti makasiiniohjelman "Tänään iltapäivällä", jota ei luokiteltu ajankohtaisohjelmaksi, vaikka se sellainen käytännössä oli.³

Joukkoviestimien rooli

Vietnamin sota oli todistanut tv:n voiman. Televisioyhtiöiden kuvausryhmät olivat ajoittain päässeet suhteellisen vapaasti liikkumaan sotatoimialueilla. Ilmeistä oli, että Yhdysvaltain ei ollut yksinkertaista toimeenpanna Vietnamissa sotasensuuria, sillä eihän se ollut koskaan julistanut sotaa, ja joidenkin arvioiden mukaan sensuuri olisi aiheuttanut perustuslaillisia ongelmia. Kaiken lisäksi sen valvonta olisi ollut Vietnamissa vaikeaa, sillä Etelä-Vietnam oli muodollisesti itsenäinen valtio.⁴

Yhdysvaltain armeijan näkökulmasta tiedotustoiminta epäonnistui, mutta mediatyhtiöt ympäri maailman saivat vahvistusta tehtävänsä merkityksestä. Vuosia jatkuneen sodan aikana Yleisradio käsitteli sekä radio- että tv-reportaaseissaan Vietnamia, mutta harvemmin pitkissä ohjelmissa. Ulkomaanuutisten päivittäisseurannassa yhtiö tukeutui ulkomaisiin uutistoimistoihin, kuten oli tapana kaikissa suurissa joukkoviestimissä.

Yleisradion eniten käyttämät palvelut olivat 1960-luvun puolivälissä tehdyn selvityksen mukaan englantilainen Reuter, ranskalainen AFP ja amerikkalainen AP. Toimitus käytti suoraan ulkomaantoimistoja odottamatta Suomen Tietotoimiston eli STT:n valintaa ja käännöksiä samasta materiaalista. Käytännöksi muodostui, että STT mainittiin vain, jos se toi oman näkökannan kansainväliseen kysymykseen. Yleisradio oli 1960-luvun puolivälissä perustanut oman uutistoimituksen.⁵

Miespaneeli analysoi

"Aseet vaikenevat Vietnamissa" alkoi lyhyellä nauhoitetulla osuudella, jossa filosofi Georg Henrik von Wright puhui omasta suhteestaan Vietnamin sotaan ja kommentoi ajankohtaista käännettä.

Tunnettu filosofi ja Suomen Akatemian jäsen oli ottanut jo vuonna 1967 voimakkaasti kantaa Yhdysvaltain sotatoimia vastaan ja kertasi kuulijoille USA-kritiikkiään.

Studiopaneelin juonsi toimittaja Jaakko Nousiainen. Lähetys edusti Yleisradiolle suhteellisen uutta tapaa lähestyä yleisöä, jolle avattiin puhelinyhteydellä suora keskustelumahdollisuus. Lisäksi kuuntelijoiden oli mahdollista esittää levytoivomus "Sävellähja"-ohjelmaan, jolla kerättiin rahaa Vietnamin sodan uhreille.

Nykytermillä ilmaisten studiossa istui *All-Male Panel*, miehistä muodostettu asiantuntijaryhmä, jonka sukupuolista epätasapainoa ei tuolloin kukaan liene kyseenalaistanut, enemmän puhutti yhteiskunnallinen edustavuus. Keskustelun aluksi toimittaja esitteli jokaisen panelistin, sillä juontajan mukaan kuuntelijat olivat keskustelijoiden valintaperusteita tiedustelleet. Yleisradion toimittaja Olavi Laine oli "kansainvälispoliittinen asiantuntija, kuten kaikki tietävät, ja käynyt itse Vietnamin", juontaja tiivistä. Laine edusti vasemmistoa, kun taas *Vaasa*-lehden päätoimittaja Ilmari Laukkanen oikeistoa. Kirjailija Paavo Rintala toimi Suomi-Vietnam-seuran puheenjohtajana ja eversti Wolf Halsti oli sotilasasiantuntija, vaikkei hän enää tuolloin sotilastehtävissä toiminut. Mukana oli myös Suomen Punaisen Ristin lääkäri Mauri Koskela. Opiskelijajäsen Märten Stenius edusti Suomen FNL-ryhmää, joka tuki Etelä-Vietnamin vapautusrintamaa.

Sodan alkusyistä ja syyllisistä

Lähtöasetelmassa panelistit suhtautuivat epäillen rauhan mahdollisuuteen. Muun muassa Olavi Laineen mukaan rauhansopimus oli niin väljä, että sitä täytyisi täsmentää tai sotatoimet taas aktivoituisivat. Paneeli sai heti alkuun lähetykseen soittaneelta mieskuuntelijalta kysymyksen sodan osapuolten toimista. Soittaja tiedusteli, mistä syystä Pohjois-Vietnam oli sotatoimien aikana aktiivisesti painanut kohti Etelä-Vietnamia eikä päinvastoin. Juontaja totesi kysymyksen poliittiseksi, mutta sitä analysoitiin. Keskustelu kääntyi sodan syihin.

Olellaista oli, että panelistit vaikuttivat erilaisista poliittisista viiteryhmistään huolimatta yksimielisiltä tapahtumien eskaloitumisen lähtökohdista. Selvää oli, että yksi painotti enemmän sodan syiden suurvaltapoliittisia juuria ja toinen geopolitiittista sekä strategista ulottuvuutta. Olavi Laineen mukaan syynä oli Etelä-Vietnamin vuonna 1954 ilman vaaleja valtaan noussut hallitus,

jota kohtaan kasvoi laaja tyytymättömyys ja "kansankapina". Halsti hyväksyi arvion, mutta toi mukaan taustalla olleen suurvaltapoliittisen tilanteen. Hänen mukaansa Yhdysvallat tuki Etelä-Vietnamin hallitusta, sillä se oli sitoutunut kaakkoisaasialaisten liittolaistensa kanssa vastustamaan kommunismin etenemistä alueella. Kun Neuvostoliitto ja Kiina tukivat Pohjois-Vietnamia, tunnisti USA uhkan, johon se reagoi.

Halsti mainitsi puheenvuorossaan ranskalaisten jättämän "feodaaliregiimin", jota yhdysvaltalaiset alkoivat tukea. Rintala halusi puheenvuoron, jotta voisi täydentää everstin sanoja. Hänen mukaansa suomalaisten oli ymmärrettävä, että Vietnamissa ei ollut keskiluokkaa, porvaristoa tai teollisuustyöväestöä, vaan alueella vallitsi keskiaikaista hallintojärjestelmää vastaava feodaalijärjestelmä. Tapahtumat alkoivat purkautua, kun tässä tilanteessa asioihin puututtiin USA:n, Neuvostoliiton ja Kiinan taholta.

Lääkäri Mauri Koskela kertoi Punaisen Ristin kansainvälisestä avustustoiminnasta ja valmiudesta siviilien auttamiseksi Kaakkois-Aasiassa. Hänelle kohdistetussa kirjallisessa kysymyksessä haluttiin tietää, miten järjestö varmisti avun perillemenon oikeisiin kohteisiin. Kysyjä tiedusteli, miten taattiin, etteivät avustukset ohjautuneet Saigonin hallitukselle. Koskela vakuutti, että Punainen Risti vie avun aina perille sinne, minne se kuuluu ja avun antamisen kriteerinä ovat aina humanitaariset seikat. Hän muistutti, että Etelä-Vietnamissa oli tästä huolehtinut paikallinen Punaisen Ristin yksikkö.

Yksi kysyjä oli sitä mieltä, että suomalainen porvaristo ja maan hallitus olivat vaikenemisellaan hyväksyneet "Pentagon-juntan" toiminnan ja olivat näin vastuussa sodasta Yhdysvaltain tavoin. Paneelin puheenjohtaja antoi päätoimittaja Laukkasen vastata, joka totesi, että on ollut kyse myös informaatio sodasta. Hänen mukaansa jälkisyyttely saisi vaimentua, sillä suomalaisilla oli omassa menneisyydessään kokemusta sen haitallisuudesta.

Paavo Rintala muistutti, että kaikki länsimaiset hyvinvointiyhteiskunnat ja teknologisesti kehittyneet maat olivat monin tavoin tukeneet Vietnamin sotaa, mutta sitä kannattaneet ja vastustaneet ryhmät eivät olleet muodostuneet odotetusti. USA:ssa älymystö, opiskelijat ja riippumaton yläluokka olivat vastustaneet aseiden käyttöä, kun taas työväestö oli hyvinkin pitkälle hyväksynyt sodan. Rintalan mukaan länsimaissa ei ollut ollut porvaristo ja sosialistit vastakkain,

vaan rintama oli kulkenut paljon moniselitteisemmin, vaikka alun perin oli ollut kyse imperialistisesta sodasta.

Joku soittaja halusi tietää, miksi Vietnamissa ei koskaan ollut annettu virallista sodanjulistusta. Olavi Laine totesi, että toisen maailmansodan jälkeen ei ollut sotia julistettu, vaan sotatoimet ovat vain käynnistyneet. Hänen mukaansa sodanjulistuksia ei ollut enää tapana tehdä.

Lähetyksessä kysymyksensä tai mielipiteensä esitti 15 kuuntelijaa. Miesten osuus soittajista oli suuri, sillä vain kaksi suorassa lähetyksessä äänessä olleista oli naisia. Läheskään kaikki yhteyden ottaneet eivät kertoneet nimeään tai kotipaikkakuntaansa. Tietonsa antaneiden soittajien perusteella Uusimaa ja Varsinais-Suomi painottuivat.

Ohjelman lopuksi toimittaja kysyi keskustelijoilta, uskoivatko he rauhan mahdollisuuteen. Osa näki sopimustekstissä mahdollisuuksia, mutta Wolf Halsti totesi, ettei mikään sodan alkuperäisistä syistä ollut poistunut. Rintala näki toivoa siinä, että suuri joukko radionkuuntelijoita oli kiinnostuneita Vietnamista. He soittivat lähetykseen ja esittivät kysymyksiä. Kun konflikti alkoi muodostua vuonna 1954, näin ei ollut ollut, Rintala muistutti. Toimittaja toivoi lopuksi, että kuuntelijat osallistuisivat sävellahjakeräykseen, jolla Vietnamin kansaa voisi auttaa.

Kiitän Ylen informaattikko Helena Myllykoskea ja myyntineuvottelija Raija Pösöä avusta kuvituksen hankinnassa ja lähdetietojen tarkistamisessa.

Lähdeluettelo

Arkistolähde

Yle, Radioarkisto

"Aseet vaikenevat Vietnamissa", 28.1.1973. Toimittaja ja juontaja Jaakko Nousiainen.

Sanoma- ja aikakauslehdet

Antenni 1973

Etelä-Suomen Sanomat 1973

Kirjallisuus

Luostarinen, Heikki: *Mielen kersantit – julkisuuden hallinta ja journalistiset vastastrategiat sotilaallisissa konflikteissa*. Hanki ja Jää: Juva 1994.

Nukari, Matti & Ruohomaa, Erja: *Ohjelmien summasta lähetysvirtaan. Radion ohjelmäkäsitteistön uusiutuminen*. Tutkimusraportti 8/1992. Yleisradio: Helsinki 1992.

Salokangas, Raimo: *Aikansa oloinen. Yleisradion historia 1949–1996*. 2. osa. Yleisradio Oy: Helsinki 1996.

¹ *Etelä-Suomen Sanomat* 28.1.1973, 19.

² *Antenni* 4/1973, 22–23; *Antenni* 5/1973, 12–13.

³ Nukari & Ruohomaa 1992, 39.

⁴ Luostarinen 1994, 129–132.

⁵ Salokangas 1996, passim 178–186.